

Duyusal Zeka ve Saldırganlık Arasındaki İlişkide Yaşam Doyumunun Aracı Rolü*

Fulya CENKSEVEN-ÖNDER** Sümbül YALNIZCA-YILDIRIM***

Özet: Bu çalışmada ergenlerin duygusal zeka ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkide yaşam doyumunun aracı rolü incelenmiştir. Araştırma, ilişkisel tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırma 451'i kız, 366'sı erkek toplam 817 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ergenlerin duygusal zeka düzeylerini belirlemek için "Bar-On Duyusal Zeka Ölçeği", saldırganlık düzeylerini belirlemek için "Saldırganlık Ölçeği", yaşam doyumunu düzeylerini belirlemek için "Çokboyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği" kullanılmıştır. Ergenlerde duygusal zeka ile saldırganlık arasındaki ilişkide yaşam doyumunun aracılık rolünü belirlemek için regresyon temelli bootstrapping işlemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ergenlerde saldırganlık ile duygusal zeka ve yaşam doyumunu arasında negatif yönlü; duygusal zeka ve yaşam doyumunu arasında ise pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Yaşam doyumunun aracılık etkisini incelemek amacıyla yapılan Sobel Z Testi ve bootstrapping sonuçları; ergenlerde yaşam doyumunun duygusal zeka ve saldırganlık arasındaki ilişkide tam aracı role sahip olduğunu göstermiştir. Sonuçlar daha önce yapılan araştırmalar ışığında tartışılmış, sonraki araştırmalar için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Duyusal zeka, Yaşam doyumunu, Saldırganlık, Ergenler

The Mediator Role of Life Satisfaction in The Relationship between Emotional Intelligence and Agression

Abstract: The study aims to examine the mediatory role of life satisfaction in the relationship between emotional intelligence and aggression. The study sample consisted 817 high school students, 451 of whom were female (55.20%) and 366 of whom were male (44.80%). Bar-On emotional Intelligence Scale, Aggression Scale and Multidimensional Student Life Satisfaction

*Bu makale 27. Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

**Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Email: fulyac@gmail.com Orcid No: 0000-0001-9748-626X

***Arş. Gör., Çukurova Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Email: syalnizca@cu.edu.tr Orcid No: 0000-0002-3347-9965

Gönderim:08.05.2019

Kabul:17.10.2019

Yayın: 02.01.2020

Scale were used in the study. Bootstrapping method were conducted to determine the mediating role of life satisfaction in relationship between emotional intelligence and aggression. As a result of the correlation analysis, it was found that there was a negative correlation between adolescents' aggression and emotional intelligence and adolescents' aggression and life satisfaction. It was found that there was positive correlation between emotional intelligence and life satisfaction. The study results related to bootstrapping procedures demonstrated that life satisfaction played full mediator role in the relationship between emotional intelligence and aggression in adolescent. The results were discussed in light of previous studies, and recommendations were made for the following researches.

Key words: Emotional intelligence, Life satisfaction, Aggression, Adolescents

Giriş

Günümüzde bilim, sanat, hukuk ve insan hakları alanlarında kaydedilen gelişmelere rağmen, şiddet ve saldırganlık artmaktadır. İnsanlığın refah seviyesinin artması ile birlikte, azalması beklenen saldırgan davranışın özellikle çocuk ve ergenler arasında yaygın olarak görülmesi endişe vericidir. Bu nedenle tüm dünyada bu konuda araştırmalar yapılmaktadır. Ergenlerdeki saldırgan davranış, tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de önemli bir sorundur (Kabasakal, 2013; Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), 2006; Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Raporu, 2007).

Latince “agression” kelimesinden gelen saldırganlık; baskı, engellenme ve incinmenin sonucu olarak oluşan öfke duygusunun, kontrol edilememesi sonucunda ortaya çıkan bir davranıştır (Kulaksızoğlu, 2004; Lerner, 1996). Saldırganlığı, başka kişi ya da objelere yönelik anlık ya da planlı olarak yapılan yıkıcı ve cezalandırıcı davranış olarak tanımlayan araştırmacılar da vardır (Averill, 1983). Ballard, Rattley, Fleming & Kidder-Ashley (2004) ise diğer bir canlıya fiziksel ya da duygusal olarak zarar veren tüm davranışların saldırganlık olduğunu ifade etmişlerdir. Freud, saldırganlığın doğuştan getirilen içgüdülere bağlı bir davranış olduğunu ifade ederken (Köknel, 1996); Adler, saldırganlığı kişilerin kendi ihtiyaçlarını karşılama isteklerinin engellenmesi sonucu ortaya çıkan bir davranış olarak görmektedir (Gümüş, 2000). Tanımlara bakıldığında her araştırmacının saldırganlığın farklı bir yanına vurgu yaptığı görülür. Bazı araştırmacılar, saldırganlığı içgüdüsel ya da sonradan öğrenilen bir davranış olmasına göre tanımlarken; bazıları da (Berkowitz & Lepage, 1967)

saldırgan davranış gösterenin niyetine göre tanımlamışlardır. Hangi tanımla bakılırsa bakılsın, saldırganlığın zarar verici bir tarafı olduğu ortadadır ve özellikle ergenlik döneminde sorun çözme stratejisi olarak saldırganlığın kullanılmasının yıkıcı sonuçlar doğurabileceğini tahmin etmek hiç de zor değildir.

Ergenlik dönemi öncelikli ihtiyacın yaşlılarla iyi ilişkiler geliştirmek ve onlar tarafından kabul görmek olduğu bir dönemdir (Kulaksızoğlu, 2004). Bireyin, çocukluktan çıkıp yetişkinliğe hazırlandığı, fizyolojik ve psikolojik açıdan birçok değişim yaşadığı bu geçiş evresinde ergen, hem o zamana kadar yaşadıklarını sorgulamak hem yeni fark ettiği birçok duyguyu düzenlemek hem de yaşlıları ile iyi ilişkiler geliştirmek durumundadır. Bu durum ergenin karmaşadan kurtulmak için saldırgan davranışı, bir sorun çözme stratejisi olarak kullanmasına neden olabilir. Nitekim Türnüklü ve Şahin (2004) yaptıkları çalışmada ergenlerin sorun çözme stratejisi olarak küfredme, alay etme, fiziksel şiddet gibi saldırgan davranışları tercih ettiklerini belirlemişlerdir. Ayrıca saldırganlık düzeyi yüksek ergenlerin probleme olumsuz yaklaşım, kendine güvensiz yaklaşım ve sorumluluk almama gibi etkisiz denebilecek kişilerarası problem çözme stratejilerini kullandıkları bilinmektedir (Arslan, Hamarta, Arslan ve Saygın, 2010).

Alanyazında ergenlerde saldırgan davranış ile intihar eğilimi (Cairns, Cairns & Neckerman, 1989), antisosyal davranış (Vivona ve diğerleri, 1995) ve yalnızlık (Haskan-Avcı & Yıldırım, 2014) gibi olumsuz davranışlar arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu bilinmektedir. Ergenlerde saldırganlık söz konusu olduğunda saldırganlığı gösterenler kadar bu saldırganlığa maruz kalanların da risk grubunda olduğu söylenebilir. Saldırganlığın bir türü olan akran zorbalığına maruz kalan ergenlerin, zorbalığa maruz kalmayanlara göre daha fazla depresif belirti gösterdikleri (Craig, 1998; Hawker & Boulton, 2000) ve intihara daha meyilli oldukları (Brustein-Klomek ve diğerleri, 2011) belirlenmiştir. Bu durum, saldırgan davranış ile ilgili ergenlerin hem etkileyen hem de etkilenen konumda olabileceklerini ve her iki konumda da risk altında olduklarını göstermektedir. Bu nedenle ergenlerin saldırganlık düzeyini düşürecek becerileri belirlemek büyük önem taşımaktadır.

Ergenlerde saldırgan davranışı etkileyebileceği düşünülen becerilerden biri, duygusal zekadır. Goleman (1995) duygusal zekayı “kendini harekete geçirebilme, aksiliklere rağmen yoluna devam edebilme, dürtüleri kontrol ederek tatmini erteleyebilme, ruh halini düzenleyebilme, sıkıntıların düşünmeyi engellemesine izin vermeme, kendini başkasının

yerine koyabilme ve umut besleme” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak, ergenlik dönemindeki bireyin kendini diğerlerine anlatmak için tam da duygusal zekaya ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Nitekim, Özen (2013) duygusal zekanın, ergenin karşısına çıkan olumsuz durumlarla başedebilmesinde önemli bir rol oynadığını ifade etmiştir. Ayrıca ergenlerde yüksek duygusal zeka düzeyinin yaşam doyumu (Yalnızca-Yıldırım & Cenkseven-Önder, 2018), öznel iyi olma (Çelik, 2008), psikolojik sağlamlık (Ergün, 2016), problem çözme (İşmen, 2001), akademik başarı (Brouzos, Misailidi & Hadjimattheou, 2014), mantıklı karar verme (Köksal & Gazioğlu, 2007) ve stres yönetimi (Ramesar, Koortzen & Oosthuizen, 2009) gibi olumlu değişkenlerle pozitif; algılanan stres (Gangai & Agrawal, 2013), çatışma eğilimi, suç davranışı (Bircan, 2004) ve akademik erteleme (Deniz, Tıraş & Aydoğan, 2009) gibi olumsuz değişkenler ile negatif yönlü anlamlı ilişki içerisinde olduğu görülmektedir.

Duygusal zeka ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi inceleyen betimsel ve deneysel çalışmalar olduğu görülmektedir (Castillo, Salguero, Fernandez-Berrocal & Balluerka, 2013; Gürsoy, 2016; Hafizoğlu, 2007; Megias, Gomez-Leal, Gutierrez-Cobo, Cabello & Fernandez-Berrocal, 2018; Petrides, Sangareau, Furnham & Frederickson, 2006; Siu, 2009). Siu (2009) yaptığı betimsel çalışmada duygusal zekanın duyguları yönetme boyutu ile saldırganlık ve depresyon gibi problem davranışlar arasında negatif yönlü anlamlı ilişkiler olduğunu ifade etmiştir. Castillo ve diğerleri (2013) ergenlerde duygusal zekayı arttırmaya yönelik bir program geliştirmişler ve iki yıl boyunca bu programı uygulamışlardır. Çalışma sonucunda, kontrol grubu ile karşılaştırıldığında, deney grubundaki ergenlerin, fiziksel/sözel saldırganlık, öfke ve düşmanlık düzeylerinin azaldığını belirlemişlerdir. Megias ve diğerleri (2018) yaptıkları betimsel çalışmada ergenlerin duygusal zekaları ile saldırganlık düzeyleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu ve öznel iyi oluşun boyutlarından biri olan olumsuz duygulanımın bu ilişkide aracı rol oynadığını belirlemişlerdir. Bu çalışmadan yola çıkarak duygusal zeka ve saldırganlık arasındaki negatif yönlü ilişkide aracı rol oynayabilecek olumsuz duygulanım dışında başka değişkenler de olabileceği düşünülmektedir. Öznel iyi oluşun bir başka göstergesi olan yaşam doyumu da bu değişkenlerden biri olarak bu çalışma kapsamında ele alınmıştır.

Yaşam doyumu, bireyin içsel kriterleri ile yaşamını olumlu değerlendirmesi anlamına gelir. (Diener, Emmons, Larsen & Griffin, 1985). 21. yüzyılda “hastalığın olmaması”nın tek başına, mutluluk ya da doyum getirmediğinin fark edilmesi üzerine pozitif psikoloji alanın en

temel konusu haline gelen öznel iyi olma; sağlıklı gelişim ve büyümeyi sağlayan (Peyvastegar, Dastjerdi & Dehshiri, 2010), bireyin kendi yaşam kalitesini (sosyal, duygusal

ve psikolojik etkileşimleri içeren) algılaması ve değerlendirmesini içeren (George, 2000) bir süreçtir. Öznel iyi olmanın duygusal boyutunda olumlu duygu ve olumsuz duygu yer almaktayken, bilişsel boyutunda yaşam doyumunu yer alır (Diener, Suh, Lucas & Smith, 1999). Ash ve Huebner (2001) ergenlerin yaşam doyumunu düzeyleri üzerinde içsel ve çevresel faktörlerin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Rol karmaşasını çözme ve yeni bir kimlik kazanma evresi olan ergenlik dönemi, bireyin yaşamını hem bilişsel hem de duyuşsal anlamda değerlendirmesini gerektirir. Bu sorgulamalar sonucunda ergenin yaşamını pozitif değerlendirmesi, yaşamdan aldığı doyumun yüksek olması anlamına gelir. Cenkseven-Önder (2012) ergenlik dönemindeki bireyin gelişim görevlerini yerine getirerek başarı duygusunu yaşamamasında yaşam doyumunun kritik bir rolü olduğunu ifade etmiştir. Gilman ve Huebner (2006), ergenlerde yüksek yaşam doyumunun umut ve öz-saygı ile pozitif yönlü; sosyal stres, kaygı, depresyon ile negatif yönlü anlamlı ilişkiler içerisinde olduğunu bildirmiştir. Bu durum yüksek yaşam doyumunun ergenlerde koruyucu bir faktör olarak işlev gösterdiği anlamına gelmektedir. Nitekim alanyazında yaşam doyumunu ile benlik saygısı (Diener & Diener, 1995; Yıldız & Duy, 2015; Yiğit, 2010), dışadönüklük, kişisel uyum (Huebner & Gilman, 2006), öz-yeterlilik algısı (Erol, 2017; Fogle, Huebner & Laughlin, 2002) akademik performans (Gilman & Huebner, 2006), okula bağlanma (Çakar & Karataş, 2017), duygusal zeka (Yalnızca-Yıldırım & Cenkseven-Önder, 2018) gibi değişkenler arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu; intihar davranışı (Valois, Zulling, Huebner & Drane, 2004) yalnızlık (Moore & Schultz, 1983), kuraldışı davranış (Cenkseven-Önder & Yılmaz 2012) gibi değişkenler arasında ise negatif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir.

Kişinin iyi olmasını ve günlük istekleriyle olumlu bir şekilde baş edebilmesini sağlayan mutluluk, neyin bireye yardımcı olduğunu ve kişinin bunu ne kadar iyi yapabildiğini söyler. Duygusal enerjinin oluşturduğu bu olumlu duygu durumu, yaşadıkları duygusal çalkantılar ve sorgulamalar göz önünde bulundurulduğunda, ergenlerin yaşamlarından doyum sağlamaları için, duygusal zeka çerçevesinde tanımlanan becerileri edinmelerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Ancak alanyazın incelendiğinde duygusal zeka ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların daha çok genç yetişkin ve yetişkinler üzerine odaklandığı, bu konuda ergenlerle yapılan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Genç yetişkin ve

yetişkinler üzerinde yapılan bu çalışmalarda beklendiği gibi duygusal zeka ile yaşam doyumu arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir (örn. Extremera & Rey 2016; Gannon & Ranzijn, 2005; Szczygiel & Mikolajczak, 2017; Tümkaya, Hamarta, Deniz, Çelik & Aybek, 2008). Ergenlerde duygusal zeka ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen az sayıda çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. (örn. Hafen, Singh & Laursen, 2011; Kırtıl, 2009; Koçak & İçmenoğlu, 2012; Kong, Zhao & You, 2012; Yalnızca-Yıldırım & Cenkseven-Önder, 2018).

Bu araştırma lise öğrenimlerine devam eden ergenler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın ergenler üzerinde yapılmasının nedenlerinden biri; bu dönemde saldırgan davranış göstermenin ve saldırganlığa maruz kalmanın uzun dönemli ruhsal sıkıntılara yol açabilecek olmasıdır. Bu sıkıntılar; yalnızlık (Kovacs, Goldston, Obrosky & Bonar, 1997), düşük kendilik algısı ve travma sonrası stres bozukluğu tepkileri göstermek (Mynard, Joseph & Alexander, 2000), depresyon (Saluja ve diğerleri 2004; Seals & Young, 2003) gibi yaşam kalitesini düşürebilecek sıkıntılardır. Bettes ve Walker (1986) ise bu ruhsal sıkıntılarının intihara kadar varabildiğini belirtmişlerdir. Bu nedenlerden dolayı ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeylerini etkileyen değişkenlerin belirlenmesinin önemli olduğu düşünülmüş ve saldırganlık düzeyi sonuç değişkeni olarak ele alınmıştır. Alanyazında ergenlik döneminde duygusal zeka düzeyindeki artışın saldırganlığın azalmasını sağladığını ortaya koyan birçok çalışma mevcuttur (Örn. Gürsoy, 2016; Megias ve diğerleri, 2018; Petrides ve diğerleri, 2006; Siu, 2000). Megias ve diğerleri (2018) bu düşüşte öznel iyi oluşun bir başka boyutu olan olumsuz duygulanımın aracı rol oynadığını belirtmişlerdir. Bu çalışma kapsamında duygusal zeka ile saldırganlık arasındaki ilişkide öznel iyi oluşun yaşam doyumu boyutunun aracı rolü olabileceği düşünülmüştür. Alanyazın incelendiğinde yaşam doyumunun hem sonuç değişkeni olarak (Kapıkıran ve Yağcı, 2012; Kong, Zhao & You, 2012; Peker, 2018; Yıldız, 2017) hem de aracı değişken olarak ele alındığı çalışmalar olduğu görülmektedir (Bozoğlan, 2013; Dursun & Özkan 2019). Bozoğlan (2013) tarafından yapılan çalışmada sosyal destek ile çatışma arasındaki ilişkide yaşam doyumunun aracı rolü olduğu belirlenmiştir. Dursun ve Özkan (2019) ise gelecek kaygısı ve psikolojik sağlık arasındaki ilişkide yaşam doyumunun kısmi aracı rolü olduğu belirlemişlerdir. Bu sonuçlar, yaşam doyumunun ergenlik dönemindeki birey için koruyucu işlevini ön plana çıkarmaktadır. Bu işlevi test etmek amacıyla bu çalışmada kapsamında yaşam doyumu, duygusal zeka ile saldırganlık arasındaki ilişkide aracı değişken olarak ele alınmıştır. Olumsuz durumlarla baş edebilmede önemli bir role sahip olan (Özen,

2013) duygusal zekanın yükselmesinin, ergenlerin yaşamdan algıladıkları doyumunu yükselteceği ve bu durumun saldırganlık davranışlarında azalmaya yol açacağı düşünülmektedir. Bu nedenlerle bu araştırmanın ilgili alanyazına özgün bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin duygusal zekaları ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkide yaşam doyumlarının aracılık rolünü incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1.Lise öğrencilerinde duygusal zeka saldırganlığı anlamlı bir biçimde yordamakta mıdır?

2.Lise öğrencilerinde yaşam doyumunu saldırganlığı anlamlı bir biçimde yordamakta mıdır?

3.Lise öğrencilerinde duygusal zeka ile saldırganlık arasındaki ilişkide yaşam doyumunun aracı rolü var mıdır?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırma lise öğrencilerinin duygusal zeka, saldırganlık ve yaşam doyumunu düzeyleri arasındaki ilişkiyi ve lise öğrencilerinin duygusal zeka ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkide yaşam doyumunun aracı rolünün olup olmadığını incelemeye yönelik ilişkisel tarama modelinde betimsel bir araştırmadır.

Çalışma Grubu

Araştırma Adana ili merkez ilçelerindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet okullarında öğrenimlerine devam eden 9, 10, 11 ve 12. sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubuna ait demografik bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin demografik özellikleri

Sınıf düzeyi	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
9. sınıf	127	28.2	119	32.7	246	30.2
10. sınıf	95	21.1	93	25.5	188	23.1
11.sınıf	121	26.8	111	30.5	232	28.5

12.sınıf	108	23.9	41	11.3	149	18.3
Toplam	451	55.2	366	44.8	815	100

Çalışma grubundaki öğrencilerin 244 (% 29.86) tanesi 9. sınıf; 183 (%22.39) tanesi 10. sınıf; 238 (% 29.13) tanesi 11. sınıf, 156 (%19.09) tanesi 12. sınıf öğrencisidir. Cinsiyet açısından bakıldığında çalışma grubunda 451 (% 55.20) kız, 366 (% 44.80) erkek olmak üzere toplam 817 öğrenci bulunmaktadır. Öğrenciler 14-18 yaş aralığındadır ve yaş ortalamaları 16.20'dir (Ss=1.11). Çalışma grubundaki öğrencilerin çoğunluğunun anne ve babasının ilkokul mezunu (anne %37.13; baba %27.19) olup, öğrencilerin babalarının öğrenim düzeyi annelerin öğrenim düzeylerinden daha yüksektir.

Veri Toplama Araçları

Çokboyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği: Ölçek Huebner (1994) tarafından geliştirilmiş Türkçe'ye Çivitçi (2007) tarafından uyarlanmıştır. Çokboyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği, 4'lü Likert tipinde (1= hiçbir zaman, 4= her zaman) bir ölçektir ve özgün formunda 40 madde bulunmaktadır. Ölçeğin, ilk psikometrik çalışmaları Huebner (1994) tarafından iki aşamalı olarak yapılmıştır İlk aşamada deneme formu, 3.-8. sınıf öğrencilerine uygulanmış, faktör analizi sonucunda 5 faktörde toplanan 40 maddenin faktör yüklerinin .38 ile .82 arasında değiştiği görülmüştür. Bu beş faktörün birlikte toplam varyansın %49.5'ini açıkladığı görülmüştür. Çokboyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği'nin Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları toplam puanda .92, aile alt ölçeğinde .82, okul alt ölçeğinde .85, arkadaş alt ölçeğinde .85, benlik alt ölçeğinde .82 ve yaşanan çevre alt ölçeğinde .83 olarak belirlenmiştir. İkinci aşamada ise ölçek 413 tane 3.-5.sınıf arasındaki öğrenciye uygulanmış ve yeniden faktör analizi yapılmıştır. İlk aşamada elde edilen faktör yükleri ile ikinci aşamada elde edilen faktör yükleri arasındaki korelasyonun .98'in üstünde olduğu görülmüştür. Türkçe'ye uyarlama çalışmalarında (Çivitçi, 2007) yapı geçerliliğini test etmek amacıyla yapılan faktör analizi sonucunda özgün formdan 4 madde çıkarılmıştır. Bu nedenle Türkçe formda 36 madde bulunmaktadır. Ölçekte aile, arkadaş, okul, çevre, benlik olmak üzere 5 alt ölçek bulunmakta; uygulama sonucunda bu 5 alt ölçek puanı yanısıra bir de genel yaşam doyumu puanı elde edilmektedir. Bu beş faktör birlikte toplam varyansın %44.50'sini açıklamaktadır. Ölçeğin alt ölçeklerinin toplam puanla olan korelasyonları .59 ile .72 arasında değişmektedir. Lise öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada ölçeğin boyutlarının Cronbach

alfa iç tutarlılık katsayılarının .71 ile .88 arasında değiştiği; toplam puan için ise .88 olduğu belirlenmiştir (Yalnızca Yıldırım & Cenkseven Önder, 2018) Ölçeğin bu araştırma için Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayıları; arkadaş boyutu için .83, okul boyutu için .83 çevre boyutu için .79, aile boyutu için .88, benlik boyutu için .70, toplam puan için .89'dır. Bu araştırmada ölçeğin toplam puanı kullanılmıştır.

Bar-On Duygusal Zeka Ölçeği Çocuk ve Ergen Formu: Ölçek, Bar-On ve Parker (2000) tarafından geliştirilmiş Türkçe'ye Köksal (2007) tarafından uyarlanmıştır. Bar-On Duygusal Zeka Ölçeği Çocuk ve Ergen Formu, 60 maddeden oluşan 4'lü Likert tipinde bir ölçektir. Ölçek, kişisel beceriler, kişilerarası beceriler, uyum, stres yönetimi, genel ruh hali, olumlu etki ve tutarsızlık olmak üzere 7 alt ölçekten oluşmakta ve tersten kodlanan 12 madde içermektedir Bar-On duygusal Zeka Ölçeği Çocuk ve Ergen formunun Türkçe'ye uyarlama çalışması 1039 ilköğretim öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Ölçeğin kapsam geçerliliğini sınamak amacıyla orjinal maddeler ve önerilen çevirileri 10 uzman görüşüne sunulmuştur. Uzmanların çoğunluğu tarafından uygun bulunan maddeler ölçeğe konulmuş ve her madde ile ölçek puanları arasındaki korelasyonları temel alan madde analizi işlemleri sonucunda ölçekteki maddelerin güvenilir sonuçlar verdiği belirlenmiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .91 olup, alt ölçeklerin Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları ise .62 ile .85 arasında değişmektedir (Köksal, 2007). Ölçeğin bu araştırma için Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayıları; kişisel beceriler boyutu için .70, kişilerarası beceriler boyutu için .81, stres yönetimi boyutu için .74, genel ruh hali boyutu için .84, olumlu etki boyutu için .57, toplam puan için .90'dır.

Saldırganlık Ölçeği: Saldırganlık Ölçeği, Buss ve Pery (1992) tarafından geliştirilmiş, Buss ve Warren (2000) tarafından güncellenmiştir. Ölçek Türkçe'ye Can (2002) tarafından uyarlanmıştır. Ölçekte 34 madde ve 5 alt ölçek bulunmaktadır. Bunlar; fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve dolaylı saldırganlıktır. Uygulama sonucunda bu boyutların yanında bir de saldırganlık toplam puanı elde edilmektedir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanmasında ortaya çıkan yapı geçerliliği sonucu, orijinal ölçek ile benzerdir. Ölçek 5'li Likert tipinde (1=tamamen doğru, 5=tamamen yanlış) olup ölçekten alınabilecek en düşük puan 34 en yüksek puan 170'tir (Can, 2002; Buss ve Warren, 2002). Orjinal ölçeğin test-tekrar test güvenirliği .80'dir. Alt ölçeklerin test-tekrar test güvenirliği fiziksel saldırganlık için .85; sözel saldırganlık için .72; öfke için .83 ve düşmanlık için .77'dir (Buss ve Warren, 2002).

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanmasını yapan Can (2002) çalışmasında ölçeğin Cronbach alfa katsayısını .91 olarak belirlemiştir. Alt ölçeklerin Cronbach alfa güvenirlik katsayıları ise .54 ile .83 arasında değişmektedir. Ölçeğin test-tekrar test korelasyonu fiziksel saldırganlık için .85, öfke için .70, düşmanlık için .81, dolaylı saldırganlık için .74 ve toplam saldırganlık için .86'dır. Ölçeğin benzer ölçekler geçerliği için Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği ile ilişkisine bakılmış, saldırganlık toplam puanı ile sürekli öfke, içte tutulan öfke ve dışa yansıtılan öfke arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı ilişkiler belirlenmiştir. Ölçeğin bu araştırma için Cronbach alfa değerleri; fiziksel saldırganlık boyutu için .87, sözel saldırganlık boyutu için .63, öfke boyutu için .63, düşmanlık boyutu için .67, dolaylı saldırganlık boyutu için .61, toplam puan için .91'dir. Bu çalışmada toplam puan kullanılmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplanacak liseler belirlenmiş ardından gerekli izinler alındıktan sonra sınıflara girilerek veri toplama araçları öğrencilere uygulanmıştır. Uygulamalar eğitim ve öğretimi aksatmayacak şekilde okul idarecileri ile belirlenen gün ve saatte yapılmıştır. Veri toplama sürecinde öğrencilere lise öğrencilerinin davranış şekilleri ile ilgili bir araştırma yapıldığı söylenmiş ve öğrencilerden sorulara doğru ve eksiksiz yanıtlar vermeleri istenmiştir. Uygulama ortalama olarak 20-25 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırmada, ergenlerde duygusal zeka ve saldırganlık arasındaki ilişkide yaşam doyumunun aracılık rolü incelenmiştir. Aracılık rolü test edilmeden önce ilk olarak değişkenlere ilişkin betimsel istatistikler (aritmetik ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık)ele alınmıştır. Sonra değişler arasındaki ilişkiler Pearson Çarpım Momentler Korelasyon Analizi ile incelenmiştir. Son olarak doğrudan ve dolaylı rolleri ortaya çıkarmak amacıyla regresyon temelli aracılık makrosu kullanılmış, dolaylı etkilerin anlamlılığı Preacher ve Hayes'in (2008) bootstrapping prosedürü ile belirlenmiştir. Hayes (2013) dolaylı etkinin anlamlı olduğuna karar verebilmek için güven aralığının alt ve üst sınırının sıfır kapsamaması gerektiğini belirtmektedir. Araştırmada bootstrap katsayısı ve güven aralıkları için 10000 bootstrap kullanılmıştır. Veriler SPSS-22 kullanılarak çözümlenmiştir. Anlamlılık düzeyi olarak .05 ölçüt alınmıştır.

Bulgular

Betimsel İstatistikler ve Korelasyonlar

Araştırmada değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek üzere Pearson Çarpım Momentler Korelasyon analizi yapılmıştır. Ayrıca değişkenlere ait betimsel istatistikler de hesaplanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Duygusal zeka, saldırganlık ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiler ve betimsel istatistikler

	Korelasyonlar			X(Ss)	Betimsel istatistikler		
	1	2	3		Çarpıklık	Basıklık	Alfa
1.Duygusal zeka	-			171.07(21.50)	-.18	-.19	.90
2.Saldırganlık	-.12*	-		97.18(24.54)	.30	-.41	.92
3.Yaşam doyumu	.60**	-.19**	-	108.04(13.57)	-.45	-.16	.89

Tablo 2’de görüldüğü gibi, araştırmada ele alınan tüm değişkenler çarpıklık ve basıklık değerleri açısından normallik sayıltılarını karşılamaktadır. Saldırganlık ile duygusal zeka ($r = -.12, p < .01$) ve yaşam doyumu ($r = -.19, p < .001$) arasında negatif yönde anlamlı, duygusal zeka ile yaşam doyumu arasında ise ($r = .60, p < .001$) pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır.

Duygusal zeka ve saldırganlık arasındaki ilişkide yaşam doyumunun aracı rolü

Duygusal zeka, saldırganlık ve aracı değişken olarak ele alınan yaşam doyumu arasındaki ilişkiler incelendikten sonra aracılık testi gerçekleştirilmiştir. Tablo 2’de Preacher ve Hayes’in (2008) önerileri doğrultusunda gerçekleştirilen regresyon temelli aracılık testi sonuçları yer almaktadır.

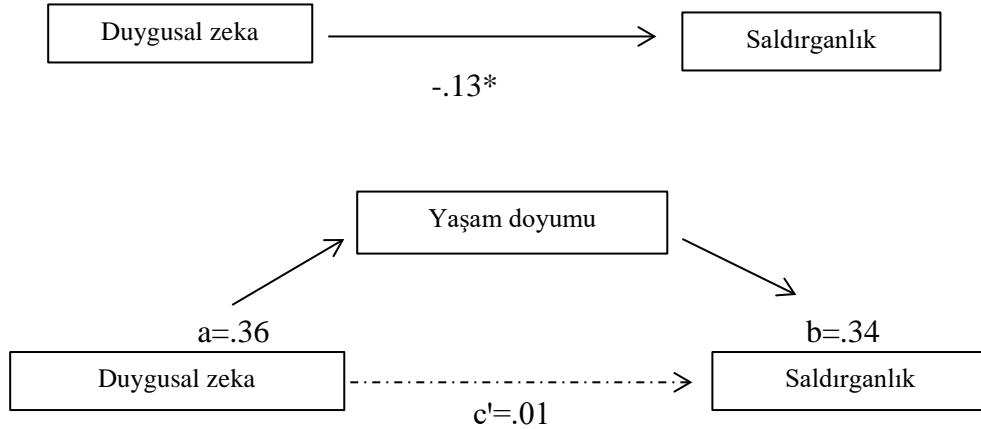
Tablo 3. Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları

Model	Yol Katsayıları		Bootstrap Dolaylı Etki	
	Saldırganlığa	Yaşam doyumuna	Katsayı (Sh)	% 95 GA Alt Limit Üst Limit

Duygusal zekadan	-.13**(.04)	.36**(.02)		
Yaşam doyumundan	-.34**(.05)			
DZ → YD → S			-.12(.03)	-.18
				-.07

Not: ** $p < .001$, DZ = Duygusal zeka, YD = Yaşam doyumunu, S = Saldırıcılık, GA = Güven aralığı, SH = Standart hata

Tablo 3'te görüldüğü gibi duygusal zeka yaşam doyumunu anlamlı düzeyde yordamaktadır ($B_{Sh} = .36_{.02}$, $t = 20.18$, $p < .001$). Yaşam doyumunu saldırganlığı negatif yönde anlamlı yordamaktadır ($B_{Sh} = -.34_{.05}$, $t = -4.58$, $p < .001$). Duygusal zekanın saldırganlık üzerindeki doğrudan etkisi $B_{Sh} = -.13_{.04}$, $t = -3.37$, $p < .001$ olarak belirlenmiştir. Duygusal zekanın yaşam doyumunu aracılığıyla dolaylı etkisi incelendiğinde ise yaşam doyumunun duygusal zeka ile saldırganlık arasında aracı olduğu görülmektedir (Bootstrap katsayısı = $-.12$, $Sh = .03$, %95 GA = $-.18, -.07$). Aracı değişken olan yaşam doyumunun modele girmesinden sonra, duygusal zeka ile saldırganlık arasındaki anlamlı olan ilişkinin anlamsızlaşması yaşam doyumunun tam aracı olduğuna işaret etmektedir ($c' = .01$, $p > .05$). Şekil 1'de duygusal zeka ve saldırganlık arasındaki ilişkide yaşam doyumunun aracı rolünü gösterir model yer almaktadır.

Şekil 1. Yaşam doyumunun duygusal zeka ve saldırganlık arasındaki ilişkide aracı rolü

Şekil 1'de de görüldüğü gibi, ergenlerin duygusal zeka ve saldırganlıkları arasında yaşam doyumunun tam aracılık bir rolü bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle, duygusal zeka ergenlerin yaşam doyumlarını arttırmakta ve bu artış sonucunda da saldırganlıkları azalmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada duygusal zeka ve saldırganlık arasındaki ilişkide yaşam doyumunun aracı etkisi incelenmiş, yaşam doyumunun duygusal zeka ve saldırganlık arasında tam aracı rolü

olduğu saptanmıştır. Araştırmada öncelikle değişkenler arası ilişkiler incelenmiştir. Beklenildiği gibi çalışmanın korelasyonel bulguları saldırganlığın yaşam doyumu ve duygusal zeka ile negatif yönde anlamlı ilişkileri olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar saldırganlık ve yaşam doyumu (Suldo & Huebner, 2004; Valois Paxton, Zulling & Huebner, 2006) ve duygusal zeka (Petrides ve diğerleri, 2006; Valois ve diğerleri, 2006; Hafizoğlu, 2007; Castillo ve diğerleri, 2013; Gürsoy, 2016) arasındaki ilişkilere yönelik yapılmış araştırma sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir.

Araştırma sonucunda ortaya çıkan “duygusal zekanın artması yaşam doyumu düzeyinde artışa neden olduğu” sonucu ilgili alanyazınla tutarlıdır. Duygusal zeka ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma sonuçları ergenlerde duygusal zeka arttıkça yaşam doyumunun arttığını göstermektedir (örn. Hafen, Singh & Laursen, 2011; Koçak & İçmenoğlu, 2012; Kong, Zhao & You, 2012; Yalnızca-Yıldırım & Cenkseven-Önder, 2018). Gannon & Ranzijn (2005) duygusal zekanın yaşam doyumunun bazı boyutlarını yordadığını, Akkan (2010) ise üstün yetenekli ergenlerde duygusal zekanın iyimserlik ve duygularını ifade etme boyutlarının yaşam doyumunun anlamlı yordayıcısı olduğunu ifade etmişlerdir.

Yaşam doyumu ile saldırganlık arasındaki ilişki açısından bakıldığında ise, ergenlerde yaşam doyumunun saldırganlığın anlamlı yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Alanyazına bakıldığında da araştırma sonuçlarının yaşam doyumu yüksek öğrencilerin, saldırganlık düzeylerinin daha düşük olduğuna işaret ettiği görülmektedir (Suldo & Huebner, 2004; Petrides ve diğerleri, 2006; Valois ve diğerleri, 2006; Hafizoğlu, 2007; Castillo ve diğerleri, 2013; Gürsoy, 2016). Ayrıca araştırmalarda düşük yaşam doyumunun akran zorbalığı (Hiloğlu & Cenkseven Önder, 2010) ve kuraldışı davranışlarla (Cenkseven-Önder & Yılmaz, 2012) ilişkili olduğu da belirlenmiştir. Sonuç olarak, “yaşam doyumundaki artışın saldırganlık düzeyinde azalmaya neden olduğu” sonucunun ilgili alanyazın ile paralellik gösterdiği söylenebilir. Hafizoğlu (2007) ergenlerde duygusal zeka düzeyindeki artışın hem sözel ve hem de fiziksel saldırganlıkta azalmaya neden olduğunu bildirmiştir. Duygusal zeka bireyin duygularını düzenleme ve yönetme becerisini içermektedir. Araştırmalar (örn. Cenkseven-Önder & Canoğulları, 2015; Özdoğan & Cenkseven-Önder, 2018) ergenlerde duygu düzenleme güçlüğüünün saldırganlığın anlamlı yordayıcılarından biri olduğunu göstermektedir. Ayrıca ilgili alanyazında bu araştırmada elde edilen bulgularla paralel olarak bazı araştırmalarda (Örn. Cenkseven-Önder & Yalnızca-Yıldırım, 2017; Shockman ve diğerleri, 2014) ergenlerde

duygusal zeka ile akran zorbalığı gösterme arasında negatif yönde ilişki olduğunun belirlendiği görülmüştür.

Bu çalışmada duygusal zeka ve saldırganlık arasındaki ilişkide yaşam doyumunun tam aracılık rolü oynadığı belirlenmiştir. Yani duygusal zekanın artmasıyla saldırganlığın azaldığı ve bu düşüşte yaşam doyumunun aracı rol oynadığı belirlenmiştir. Benzer şekilde Bozoğlan (2013) yaşam doyumunun sosyal destek ile çatışma arasındaki ilişkide tam aracı role sahip olduğunu belirlemiştir. Bu durum, öznel iyi olmanın bilişsel bileşeni olan yaşam doyumunun ergenler için koruyucu bir faktör olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Yani ergenlerde olumsuz davranış biçimlerinin azaltılmasında (saldırganlık, çatışma v.b.) yaşam doyumun yükseltilmesinin önemli olduğu görülmektedir. Nitekim, alanyazın yaşam doyumunu yüksek ergenlerin özgüvenlerinin daha yüksek olduğunu (Dew & Huebner, 1994; Yiğit, 2010), daha dışadönük olduklarını (Fogle, Huebner & Laughin, 2002; McKnight, Huebner & Suldo, 2002), umut düzeylerinin daha yüksek olduğunu (Gilman, Dooley & Flarell, 2006) öz-yeterlilik düzeylerinin daha yüksek olduğunu (Suldo & Huebner, 2006) sosyal problem çözme becerilerinin daha fazla gelişmiş olduğunu (Hamarta, 2009) ve daha mutlu olduklarını (French & Joseph, 1999) göstermektedir. Araştırma sonucunda benzer şekilde Megias ve diğerleri (2018) duygusal zeka ile saldırganlık arasındaki ilişkide öznel iyi olmanın duygusal bileşenlerinden olumsuz duygunun aracı rolü olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde ergenlerde duygusal zekadaki artışın, öznel iyi olmanın bileşenleri olan, olumsuz duyguyu azaltıp yaşam doyumunu arttırdığı ve bunun da saldırganlık düzeyinde düşüşü sağladığı söylenebilir.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikli olarak bu çalışma Adana ili merkez ilçelerinde lise öğrenimine devam eden ergenler ile gerçekleştirilmiş ve örgün öğretim dışında kalan ergenler çalışmaya dahil edilmemiştir. Bu nedenle sonuçlar ancak benzer özellikteki gruplara genellenebilir. Bunun yanında yalnızca lise öğrencileriyle yapılan bu çalışma, ilkokul, ortaokul ve üniversite öğrencileri gibi farklı örneklerde tekrarlanabilir.

Çalışmada duygusal zeka ve saldırganlık arasındaki ilişkide yaşam doyumunun aracı rolü incelenmiştir. Daha sonra yapılacak olan araştırmalarda duygusal zeka ve saldırganlık arasındaki ilişkide başka değişkenlerin (özgüven, olumlu duygulanım, psikolojik iyi olma v.b.) etkisi incelenebilir. Bu çalışma sonucunda ergenlerde duygusal zekanın yaşam doyumunu yardımıyla yükseltilmesinin, saldırganlık düzeyini düşüreceği belirlenmiştir. Buna bağlı

olarak, saldırganlığı azaltmak için ergenlere yönelik duygusal zekayı geliştiren programlar oluşturulması ve programlarda yaşam doyumunu arttırıcı etkinliklere yer verilmesi önerilmektedir. Bu sonuç bağlamında ayrıca örgün öğretimdeki ders içeriklerinin, duygusal zekayı geliştirecek etkinliklerle (rol oynama, empati kurma v.b.) verilecek şekilde dönüştürülmesi önerilmektedir.

Makalenin Bilimdeki Konumu (Yeri)

Eğitim Bilimleri Bölümü / Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı (PDR)

Makalenin Bilimdeki Özgünlüğü

Alanyazında saldırganlık üzerine birçok araştırma yapılmaktadır. Saldırganlığın azaltılması için çocukluk ve ergenlik dönemi kritik evreler olarak görülmektedir.

Ergenler üzerinde yapılan bu araştırmanın, saldırganlığın azaltılması için geliştirilmesi gereken özellikleri ortaya koyması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Alanyazında duygusal zeka ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmalar olsa da bu ilişkide yaşam doyumunun aracı rolünü ortaya koyan araştırmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmanın alanyazına bu anlamda katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Akkan, E. (2010). *Orta öğretimde üstün yetenekli öğrencilerin duygusal zeka ve yaratıcılık düzeylerinin yaşam doyumlarını yordama gücü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Arslan, C., Hamarta, E., Arslan, E., & Saygın, Y. (2010). Ergenlerde saldırganlık ve kişilerarası problem çözmenin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 9(1), 379-388.
- Ash, C., & Huebner E.S. (2002). Environmental events and life satisfaction reports of adolescents: A test of cognitive mediation. *School Psychology International*, 22, 320-336.
- Averill, J. R. (1983). Studies on anger and aggression: Implications for theories of emotion. *American Psychologist*, 1145-1160.

- Ballard, M. E., Rattley, K. T., Fleming, W.C. & Kidder-Ashley, (2015). School aggression and dispositional aggression among middle school boys. *Research in Middle Level Education Online*, 27(1), 1-11.
- Bar-On, R., & Parker, J. D. A. (2000). *BarOn emotional quotient inventory: Youth version*. Toronto, ON, Canada: Multi-Health system, Incorporated.
- Berkowitz, L., & LePage, A. (1967). Weapons as aggression-eliciting stimuli. *Journal of Personality and Social Psychology*, 7(2), 202-207.
- Bettes, B. A., & Walker, E. (1986). Symptoms associated with suicidal behavior in childhood and adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 14(4), 591-604.
- Bircan, S. (2004). *Ergenlerin duygusal zekalarının çatışma eğilimlerine ve suç davranışlarına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Bozoğlan, B. (2014). Çatışma yordayıcısı olarak sosyal destek ve yaşam doyumu. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(1), 161-175.
- Brouzos, A., Misailidi, P., & Hadjimatheou, A. (2014). Associations between emotional intelligence, socio-emotional adjustment, and academic achievement in childhood: The influence of age. *Canadian Journal of School Psychology*, 29(2), 83-99.
- Brustein-Klomek, A. B., Kleinman, M., Altschuler, E., Marrocco, F., Amakawa, L., & Gould, M. S. (2011). High school bullying as a risk for later depression and suicidality. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 41(5), 501-516.
- Buss, A. H. & Perry, M. (1992). The Aggression Questionnaire. *Journal of Personality of Social Psychology*, 63(3), 452-459.
- Buss, A. H., & Warren, W. L. (2000). *Aggression questionnaire:(AQ)*. Torrence, CA: Western Psychological Services.
- Cairns, R. B., Cairns, B. D. & Neckerman, H. J. (1989). Early school dropout: configurations and determinants. *Child Development*, 60(6), 1437-1452.
- Can, S. (2002). "Aggression questionnaire" adlı ölçeğin Türk popülasyonunda geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. Genel Kurmay Başkanlığı Gülhane Askeri Tıp Akademisi

Haydarpaşa Eğitim Hastanesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Servis Şefliği, Uzmanlık Tezi.

Castillo, R., Salguero, J. M., Fernandez-Berrocal P. & Balluerka, N. (2013). Effects of an emotional intelligence intervention on aggression and empathy among adolescents. *Journal of Adolescence*, 36(5), 883-862.

Cenkseven-Önder, F. (2012). Parenting style and life satisfaction of Turkish adolescents. *Educational Research and Reviews*, 7(26), 577-584.

Cenkseven-Önder, F. & Canoğulları, Ö. (2015). Ergenlerde saldırganlık: Duygu düzenleme ve duygusal başa çıkmanın rolü. 13. *Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*, 7-9 Ekim, Mersin.

Cenkseven-Önder, F. & Yalnızca-Yıldırım, S. (2017). Ortaokul öğrencilerinde zorbalığı yordamada duygusal zekanın rolü. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(38), 131-146.

Cenkseven, Önder, F. & Yılmaz, Y. (2012). Orta öğretim öğrencilerinde görülen kuraldışı davranışları yordamada yaşam doyumu ve anne-baba stillerinin rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, Yaz:12(3), 1737-1748.

Craig, W. M. (1998). The relationship among bullying, victimization, depression, anxiety, and aggression in elementary school children. *Personality and individual differences*, 24(1), 123-130.

Çakar, F. & Karataş, Z. (2017). Adolescents' self-esteem, school anger and life satisfaction as predictors of their school attachment. *Education and Science*, 42(189), 121-136.

Çelik, Ş. (2008). Lise öğrencilerinin öznel iyi oluşlarının duygusal zeka açısından incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Çivitçi, A. (2007). Çokboyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(26), 51-60.

- Deniz, M. E., Traş, Z. & Aydoğan, D. (2009). Akademik erteleme ve denetleme odağının duygusal zeka açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(2), 607-632.
- Dew T., & Huebner, E.S. (1994). Adolescents'perceived quality of life: An exploratory investigation. *Journal of School Psychology*, 33(2), 185-199.
- Diener, E. & Diener, M. (1995). Cross-cultural correlates of life satisfaction and self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 653-663.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R.J. & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.
- Diener, E. Suh, E. M., Lucas, R. E. & Smith, H., L. (1999). Subjective well-being three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125, 276-302.
- Dursun, A., & Özkan, M. S. Ergenlerin Gelecek Kaygıları ile Psikolojik Sağlımlıkları Arasındaki İlişkide Yaşam Doyumunun Aracı Rolü. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 3(5), 23-37.
- Ergün, O. (2016). *Ergenlerde duygusal zeka özellikleri ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Erol, M. (2017). Genç yetişkinliğin öncesinde olan ergenlerin yaşam doyumu: “utangaçlık” ve “özyeterlilik algısı”nın rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 28(2), 95-103.
- Extremera, N., & Fernandez-Berrocal, P. (2005). Perceived emotional intelligence and life satisfaction: Predictive and incremental validity using the Trait Meta-Mood Scale. *Personality and Individual Differences*, 39, 937-948.
- Extremera, N., & Rey, L. (2016). Ability emotional intelligence and life satisfaction: Positive and negative affect as mediators. *Personality and Individual Differences*, 102, 98-101.
- Fogle, L. M., Huebner, E. S. & Laughlin, J. E. (2002). The relationship between temperament and life satisfaction in early adolescence: Cognitive and behavioral mediation models. *Journal of Happiness Studies*, 3, 373-392.

- French, S. & Joseph, S. (1999). Religiosity and its association with happiness, purpose in life and self-actualisation. *Mental Health, Religion & Culture*, 2(2), 117-120.
- Gangai, N. K., & Agrawal, R. (2013). Role of emotional intelligence in managing stress among employees at workplace. *International Journal of Innovate Research & Studies*, 2(3), 1-27.
- Gannon, N., & Ranzijn, R. (2005). Does emotional intelligence predict unique variance in life satisfaction beyond IQ and personality? *Personality and Individual Differences*, 38, 1353-1364.
- George, L. K. (2000). Well-being and the sense of self: What we know and what we need to know. (Edt. K.W. Schaie & J. Hendricks), *The evolution of aging self: The societal impact on the aging process içinde* (s.1-36). New York: Publishing Company.
- Gilman, R., Dooley, J. & Flarell, D. (2006). Relative levels of hope and their relationships with academic and psychological indicators among adolescents. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 25, 166-178.
- Gilman, R. & Huebner, E. S. (2006). Characteristics of adolescents who report very high life satisfaction. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 311-319.
- Goleman, D. (1995). Duygusal zeka neden IQ'den daha önemlidir? (Banu Seçkin Yüksel çev. 33.baskı). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Gümüş, T. (2000). *Kendini kabul düzeyleri farklı genel lise öğrencilerinin bazı değişkenlere göre saldırganlık düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Ankara.
- Gürsoy, E. (2016). Duygusal zeka eğitim programının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin duygusal zeka, empatik beceri ve davranış problemleri üzerine etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Hafen, C. A., Singh, K., & Laursen, B. (2011). The happy personality in India: The role of emotional intelligence. *Journal Happiness Study*, 12, 807-817.

- Hafizoğlu, Ş. (2007). Ergenlerde duygusal zekâ, ruhsal uyum ve davranış problemleri arasındaki ilişki. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hamarta, E. (2009). A prediction of self-esteem and life satisfaction by social problem solving. *Social Behaviour and Personality*, 37(1), 73-82.
- Haskan-Avcı, Ö. & Yıldırım, İ. (2014). Ergenlerde şiddet eğilimi, yalnızlık ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(29-1), 157-168.
- Hawker, D. S., & Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 41(4), 441-455.
- Hilooğlu, S. & Cenkseven Önder, F. (2010). The role of social skills and life satisfaction in predicting bullying among middle school students. *Elementary Education Online*, 9(3), 1159-1173.
- Huebner, E. S. (1994). Preliminary development and validation of a multidimensional life satisfaction scale for children. *Psychological Assessment*, 6(2), 149-158.
- Huebner, E. S., & Gilman R. (2006). Student who like and dislike school. *Applied Research in Quality of Life*, 1, 139-150.
- İşmen, A. E. (2001). Duygusal zeka ve problem çözüme. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(13), 111-124.
- Kabasakal, Z. (2013). The effects of mother education programs on the functionality, anger management and conflict solution levels of families. *Eğitim Araştırmaları Eurasian Journal of Educational Research*, 52, 1-20.
- Kapıkıran, Ş., & Yağcı, U. (2012). Ergenlerin yalnızlık ve yaşam doyumu: Çalgı çalma ve müzik topluluğuna katılmanın aracı ve farklılaştırıcı rolü. *İlköğretim Online*, 11(3), 738-747.
- Kırtıl, S. (2009). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile yaşam doyumu düzeylerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

- Koçak, R., & İçmenoğlu, E. (2012). Üstün yetenekli öğrencilerin duygusal zeka ve yaratıcılık düzeylerinin yaşam doyumlarını yordayıcı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37), 73-85.
- Kong, F., Zhao, J., & You, X. (2012). Emotional intelligence and life satisfaction in Chinese university students: Mediating role of self-esteem and social support. *Personality and Individual Differences*, 53, 1039- 1043.
- Kovacs M., Goldston D., Obrosky D.S. & Bonar L.K. (1997). Psychiatric disorders in youths with IDDM: rates and risk factors. *Diabetes Care*, 20, 36-44.
- Köknel, Ö. (1996). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Köksal, A. (2007). *Üstün zekalı çocuklarda duygusal zekayı geliştirmeye dönük program geliştirme çalışması*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Köksal, A., & Gazioğlu, A. İ. (2007). Ergenlerde duygusal zekâ ile karar verme stratejileri arasındaki ilişki. *HAYEF Journal of Education*, 4(1), 133-146.
- Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergenlik Psikolojisi (6.baskı)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Lerner, H. (1996) *Öfke Dansı*, Çev. S. GÜL, İstanbul, Varlık Yayınları
- McKnight, C., Huebner E.S., & Suldo S.M. (2002). Relationships among stressful life events, temperament, problem behavior, and global lifesatisfaction. *Psychology in Schools*, 39, 677-687.
- Megías, A., Gómez-Leal, R., Gutiérrez-Cobo, M. J., Cabello, R., & Fernández-Berrocal, P. (2018). The relationship between aggression and ability emotional intelligence: The role of negative affect. *Psychiatry research*, 270, 1074-1081.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2006). Okullarda Şiddetin Önlenmesi, Genelge no :2006/26. Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Mayıs 2019'da MEB web sitesinden ulaşıldı <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1340.pdf>
- Moore, D. & Schultz, N.R. (1983). Loneliness at adolescence: Correlates, attributions, and coping. *Journal of Youth and Adolescence*, 12(2), 95-100.

- Myers, D. G & Diener, E. (1995). Who is happy? *Psychological Science*, January, 6(1), 10-17.
- Mynard H., Joseph S. & Alexander J. (2000). Peer-victimisation and posttraumatic stress in adolescents. *Personality and Individual Differences*, 29:815-821.
- Özdoğan A.C. & Cenkseven Önder F. (2018). The relation between parents' emotional availability and reactive-proactive aggression in adolescents: the intermediary role of difficulties in emotion regulation. *Education And Science*, 43, 207-223.
- Özen Y. (2013). Saldırganlık, psikolojik şiddet ve duygusal zekâ arasındaki ilişki. *Akademik Bakış Dergisi*, 35, 1-14.
- Peker, T. (2018). Öz-yeterlilik ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide proaktif kişiliğınaracı rolü. Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi, Ordu.
- Petrides, K. V., Sangareau, Y., Furnham, A. & Frederickson, N. (2006). Trait emotional intelligence and children's peer relations at school. *Social Deveelopment*, 15(3), 537-547.
- Peyvastegar, M., Dastjerdi, E. & Dehshiri, Gh. R. (2010). Relationship between creativity and subjective well-being in university students. *Journal of Behavioral Sciences*, 4(3), 207-213.
- Proctor, C. L., Alex-Linley, P. & Maltby, J. (2009). Youth life satisfaction: A review of the literatüre. *Journal Happiness Studies*, 10, 583-630.
- Raporu, T. A. K. (2007). Türkiye Büyük Millet Meclisi çocuklarda ve gençlerde artan şiddet eğilimi ile okullarda meydana gelen olayların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu raporu. *Ankara: Özel Eğitim ve Rehberlik Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü*.
- Ramesar, S., Koortzen, P., & Oosthuizen, R. M. (2009). The relationship between emotional intelligence and stress management. *SA Journal of Industrial Psychology*, 35(1), 39-48.
- Saluja G, Iachan R, Scheidt PC & ark. (2004) Prevalence of and risk factors for depressive symptoms among young adolescents. *Archives of Pediatrics Adolescent Medicine*, 158, 760-765.

- Schockman, C., Downey, L.A., Loas, J., Wellham, D., Wheaton, A., Simmons, N. & Stough, C. (2014). Emotional intelligence, victimisation, bullying behaviours and attitudes. *Learning and Individual Differences*, 36, 194-200.
- Seals, D. & Young, J. (2003). Bullying and victimization: Prevalence and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem, and depression. *Adolescence*, 38(152).
- Siu, A. F. (2009). Trait emotional intelligence and its relationships with problem behavior in Hong Kong adolescents. *Personality and Individual Differences*, 47(6), 553-557.
- Suldo, S. M., & Huebner, E. S. (2004). Does life satisfaction moderate the effects of stressful life events on psychopathological behavior during adolescence?. *School Psychology Quarterly*, 19(2), 93.
- Suldo, S. M., & Huebner, E. S. (2006). Is extremely high life satisfaction during adolescence advantageous? *Social Indicators Research*, 78(2), 179-203.
- Szczygiel, D., & Mikolajczak, M. (2017). Why are people high in emotional intelligence happier? They make the most of their positive emotions. *Personality and Individual Differences*, 117, 177-181.
- Tümkiye, S., Hamarta, E., Deniz, M. E., Çelik, M., & Aybek, B. (2008). Emotional intelligence, humor style and life satisfaction: A study on university academic staff. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(30), 1-18.
- Türnüklü, A., & Şahin, İ. (2004). 13-14 yaş grubu öğrencilerin çatışma çözme stratejilerinin incelenmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 7(13), 45-61.
- Valois R.F., Paxton R.J., Zullig K.J., Huebner E.S. (2006). Life satisfaction and violent behaviors among middle school students. *Journal of Child and Family Studies*, 15(6), 695-707.
- Valois R.F., Zullig K.J., Huebner E.S. & Drane J.W. (2004). Life satisfaction and suicide among high school adolescents. *Social Indicators Research*, 66, 81-105.

- Vivona, J. M., Ecker, B., Halgın, R. P., Cates, D., Garrison, W. T. & Friedman, M. (1995). Self- and other- directed agression in child and adolescent psychiatric inpatients. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 34(4), 434-444.
- Yalnızca-Yıldırım, S. & Cenkseven Önder, F. (2018). Lise öğrencilerinin yaşam doyumunun yordayıcıları olarak anne-baba tutumu ve duygusal zeka. *International Online Journal of Educational Sciences*, 10(1), 88-104.
- Yıldız, M. A. (2017). Multiple Mediation of Self-Esteem and Perceived Social Support in the Relationship between Loneliness and Life Satisfaction. *Journal of Education and Practice*, 8(3), 130-139.
- Yıldız, M. A., & Duy, B. (2015). Sokakta çalışmak ve gelir düzeyi erinlerin benlik saygısı, yaşam doyumunu ve depresyon düzeylerine etki eder mi?(Diyarbakır İli Örneği). *İlköğretim Online*, 14(2).
- Yiğit, H. (2010). *Ergenlerin benlik saygılarının yaşam doyumunu ve bazı özlük nitelikleri açısından incelenmesi*. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.